UOT 32

GÜLNAR RƏHİMOVA
Gəncə Dövlət Universiteti, "Sosial fənlər" kafedrasının dissertantı
gulnar.rahimova1989@gmail.com

SİYASİ KİMLİYİN FORMALAŞMASINDA SOSİALLAŞMANIN ROLU

Hər bir şəxsin özünəməxsus statusları içində onun siyasi kimliyi də mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Siyasi kimlik fərdin siyasi mövqeyinin, siyasi maraqlarının, siyasi fəaliyyətinin və siyasi mədəniyyətinin əsas komponentlərini özündə cəmləşdirən əsas siyasi kateqoriyalardan biridir. Siyasi kimliyin formalaşması müntəzəmlik kəsb edən proses kimi sosiallaşmanın əsas nəticələrindən birini təşkil edir. Sosiallaşma və onun siyasi istiqaməti, fərdin hansı dövrdə, hansı siyasi rejimdə yaşamasından asılı olmayaraq, onun siyasi kimliyinin formalaşmasında rol oynayan prosesdir. Təsadüfi deyil ki, sosializm, faşizm kimi rejimlərin belə, insanları siyasi cəhətdən simasızlaşdırma cəhdləri heç bir nəticə verməmiş, bu rejimlər bir müddət sonra tarix səhnəsindən silinmişdir.

Hər bir dövrdə siyasi sosiallaşma prosesi, həmin dövrün özünəməxsus təsir vasitələri ilə baş verir. Bu təsir vasitələrinin müxtəlif kombinasiyası şəxsiyyətin siyasi kimliyinin özünəməxsusluğunu təmin edir. Sosiallaşmada rol oynayan müxtəlif sosial-siyasi institutların təsir imkanları, müxtəlif ideologiyalar şəxsiyyətin siyasi kimliyini formalaşdırır və bir növ əsasını təşkil edir. Bu tədqiqat işində şəxsiyyətin siyasi kimliyinin formalaşmasında rol oynayan situasiv amillər, şəxsi maraqlar, siyasi mühit və siyasi siyasi proseslər, kütləvi informasiya vasitələri və s. faktorları özündə birləşdirən sosiallaşma prosesinin siyasi kimliyin formalaşmasına təsirləri müəyyən edilmişdir.

Bu məqsədlə əvvəlcə sosiallaşma və siyasi sosiallaşma, daha sonra siyasi kimlik quruculuğu prosesi və onun şəxsiyyətin siyasi mövqeyi və fəallığına təsirləri təhlil edilmişdir. Tədqiqatın əsas nəticəsi ondan ibarətdir ki, hər bir dövrdə siyasi kimliyin formalaşmasına təsir edən vasitələr, həm də şəxsiyyətin siyasi fəallığının səviyyəsini müəyyənləşdirir. Fəal siyasi şəxsiyyətlərin çoxluqda olduğu cəmiyyətdə demokratik cəmiyyət quruculuğu daha sürətlə baş verir.

Açar sözlər: siyasi sosiallaşma, siyasi fəaliyyət, siyasi iştirak.

Giriş. Fərdin sosial həyatla bağlı sosial normaları, dəyərləri, inancları, vərdişləri, meylləri və davranış nümunələrini mənimsəməsi sosiallaşma prosesi çərçivəsində, cəmiyyətin müxtəlif sosial institutları - siyasət, mədəni, iqtisadi, təhsil, ailə-nigah və s. vasitəsilə həyata keçirilir.

Siyasətə maraq və siyasətdə iştirak etmək səviyyəsi siyasi kimliklə bilavasitə bağlı olan məsələlərdir. Çünki insanın mənəvi tərəfini təşkil edən amillərdən biri də onun siyasi varlıq olması təşkil edir. Siyasi varlık kimi insanın formalaşması isə "sosiallaşma"nın nəticəsidir.

Getdikcə siyasiləşən dünyada "məni siyasət maraqlandırmır" deyən bir fərd nə qədər siyasətlə maraqlanmasa da, siyasətin təsirindən kənarda qala bilməyəcəyi üçün, siyasətlə bağlı az və ya çox səviyyədə məlumatlı olmaq və özünün siyasi mövqeyinin olması vacibdir.

Siyasi sosiallaşma müntəzəmlik kəsb edən proses kimi. "Siyasi sosiallaşma" anlayışı tədqiqat mövzusu kimi ilk dəfə Xaymen tərəfindən 1959-cu ildə çap olunan eyni adlı əsərində təklif edilmişdir [5]. Bir çox anlayış və amilləri özündə birləşdirən "siyasi sosiallaşma" prosesi müxtəlif yollarla müəyyən edilmişdir. "Siyasi sosiallaşma" fərdlərin ailə və məktəb kimi siyasi sosiallaşma faktorları ilə qarşılıqlı əlaqəsi nəticəsində siyasi bilik, münasibət və davranışları öyrənməsi kimi ifadə edilmişdir. Gənclərin siyasi sistemi anlamağa və siyasi həyatda iştirak etməyə başladığını vurğulayan tərifl ər də təklif edilmişdir. Siyasi sosiallaşmanın müxtəlif tərifləri birlikdə qiymətləndirildikdə demək olar ki, "siyasi sosiallaşma" prosesi yeni nəsillərin siyasi sistem haqqında biliklərə yiyələnməsini, siyasi dəyərləri və münasibətləri öyrənərək siyasi mədəniyyətdə iştirakını əhatə edir.

Siyasi sosiallaşma prosesi, onun mahiyyəti, məzmunu, aspektləri, vasitələri və nəticələri haqqında siyasi elmdə müxtəlif tədqiqatlar aparılıb. David İstonun rəhbərliyi ilə bir qrup amerikan alimin işləyib hazırladığı nəzəriyyədə siyasi sosiallaşma insanın siyasət sahəsində yerinə yetirməli olduğu rollara öyrədilməsi kimi təklif edilir. Bu proses nəticəsində, hər bir fərd aşağıdakı üç əsas keyfiyyətə malik olur [13, s.302]:

- siyasi proseslər, siyasi liderlərin fəaliyyəti haqqında zəruri biliklər;
- siyasi sistemin inkişaf istiqamətlərini göstərən və ən ümumi siyasi məqsəd kimi qələmə verilən siyasi dəyərlər;
- fərdin siyasi obyektlərə münasibətdə seçdiyi həyat mövqeyi (məsələn, siyasi obyektlərə inam və rəğbət, inamsızlıq və ya antipatiya və s).

Siyasi sosiallaşmaya dair aparılan tədqiqatlara nəzər yetirəndə görürük ki, bu tədqiqatlarda müxtəlif faktorlar və yaş dövrləri tədqiq edilmiş, siyasi sosiallaşma prosesinin müxtəlif aspektlərdən qiymətləndirilməsi aparılmışdır. Mövzuya dair 1950-1960-cı illərdə aparılan ilk araşdırmalarda valideynlərin ən mühüm siyasi sosiallaşma amili olduğu hipotezindən hərəkətlə, fərdlərin sosial normalara riayət etməsində və siyasi sistemin davamlılığının təmin edilməsində rol oynayan ailədaxili faktorlara və uşaqlıq dövrünə xüsusi diqqət yetirilmişdir. Tədqiqatçılar valideynlərin uşaqlara siyasi inamı və vətəndaş məsuliyyətini, özlərinin siyasi meyillərini gənclərə necə ötürdüklərini araşdırmışlar [3, s.158]. Bu araşdırmalarda ailənin siyasi iştirakı təşviq etdiyini və sosial institutların uşaqların məsuliyyətli vətəndaş olmasında mühüm rol oynadığını göstərilməyə çalışılmışdır.

1970-ci illərdə tədqiqatçıların yetkinlik yaşına çatanlara daha çox əhəmiyyət verdikləri, həyat boyu siyasi münasibət və davranışlardakı dəyişiklikləri təhlil etdikləri və ailəxarici siyasi sosiallaşma faktorlarının təsirlərinə əhəmiyyət verməyə başladıqları müşahidə edilməkdə. 1980-ci illərdən başlayaraq, tədqiqatçıların siyasi sosiallaşmaya marağının və buna paralel olaraq aparılan araşdırmaların xeyli azaldığı müşahidə olunmuşdur.

1990-cı illərdə uşaqların öz inkişaflarını idarə etdikləri aspektindən hətəkətlə, siyasi sosiallaşma sahəsində aparılan yeni tədqiqatların sayında artım yaşanmışdır [9, s.10]. Məsələn, J.Youniss, 1998-ci ildə apardığı tədqiqatda gəncləri siyasi və sosial məlumatları şərh edən fərdlər kimi müəyyən edərək, sosial iş proqramlarında iştirakın gənclərin sosial kontekstə həssaslığına və onların həyatlarındakı çətinlikləri və imkanları şərh etmələrinə təsir etdiyini müəyyən etmişdir [16, s.127].

2010-cu illərə qədər siyasi sosiallaşma ilə bağlı az araşdırma aparılsa da, bu tarixdən etibarən mövzuya marağın artdığını qeyd etmək olar.

Sosiallaşma prosesi, bir fərdin təhsil, təlim, müşahidə və təcrübə yoluyla, bir ailəyə və bir mədəniyyətə uğurla inteqrasiya olmaq üçün lazım olan bacarıqları, instiktləri, düşüncə və davranışları mənimsəmə şəklini və bunların dəyişməsini ifadə edir. Siyasi sosialaşma, fərdlərin üzvü olduqları cəmiyyətə dair siyasi mövqe və davranışları əldə etdiyi proses olaraq qəbul edilir [6, s.293]. Siyasi sosiallaşmaya dair aparılan tədqiqatlar, fərdlərin nə vaxt, necə və nəyin təsiri ilə hansı siyasi görüş, bilik, bacarıq, mövce, inam və davranış normalarını mənimsədiklərini tədqiq edir.

Siyasi sosiallaşma anlayışı, ilk dəfə 1959-cu ildə Herbert Hymanın eyni adlı əsərində istifadə edilmişdir. Həmin dövrdən bu günə kimi keçən müddət ərzində siyasi sosiallaşma sahəsində aparılan tədqiqatlar, pedaqogika və psixologiya kimi elm sahələri ilə birgə multidissiplinar şəkildə həyata keçirilmiş və siyasi elmin mühüm istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir.

Siyasi sosiallaşma sahəsində tədqiqatları ilə tanınan Niemi və Hepburn [9, s.8-15], düşüncə və davranışların vaxt keçdikcə dəyişdiyini, keçmişdə öyrənilənlərin gələcəkdə təcrübədə bağlayıcı olmadığını qeyd etmişlər. Bu səbəblə, siyasi sosiallaşma və siyasi iştirak sahəsində tədqiqat apararkən, 14-25 yaş aralığındakı fərdlərə üstünlük verməyin düzgün olduğunu qeyd etmişlər. Gənclər, həqiqətən də gələcəyimizdirsə, onda onların siyasətə dair dünyagörüşlərini necə əldə etdiklərini öyrənmək mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Xüsusilə, yeniyetməlik dövrü, sosial rollar ilə bağlı şəxsiyyətin formalaşmasına əlavə olaraq, siyasi kimliyin formalaşması baxımıdandan da əsas dövrlərdən biridir. Lakin bir sıra elm adamları, gənclər arasında siyasətə olan marağın azaldığını qeyd etməkdə və bunun başlıca səbəbi kimi siyasi qurumlara və demokratik proseslərə dair aşağı bilik sahibi olduqları, həmçinin siyasətə olan zəif inama sahip olduqları qeyd edilməkdədir.

Siyasi kimliyin formalaşmasına təsir edən faktorlar. Quinteliera görə, siyasi sosiallaşma prosesinin dörd əsas aspekti mövcuddur. Bunlardan birincisi, öyrənmə prosesi, ikincisi, fərdilik, üçüncüsü nəsildaxili siyasi görüş, dördüncüsü isə siyasi davranışların öyrənilməsidir [6, s.296]. Siyasi sosiallaşma prosesində yer alan mühüm aktorlar mövcuddr. Siyasi ədəbiyyatda bu aktorlar beş əsas qrupda cəmləşdirilir:

- ailə institutu;

- dost mühiti;
- təhsil institutu;
- kütləvi informasiya vasitələri;
- siyasi institutlar.

Yuxarıda qeyd olunan bu institut və qruplar, siyasət haqqında bilik və təsəvvürlərin formalaşmasına, vətəşdaşların siyasətçilər və siyasi təşkilatlar haqqında görüşlərinin möhkəmlənməsinə və ya dəyişməsinə təsir edirlər.

Ailə, əsas etibarilə siyasi görüş və davranışlarla bağlı tədqiqatlarda yer alan mühüm sosial institutdur. Valideynlər və ailənin digər üzvləri, uşaqların siyasi görüş və davranışlarının (xüsusilə, partiya üzvlüyü və səsvermə) formalaşdırmaqda ilk siyasi sosiallaşdırma institutu kimi fəaliyyət göstərir [11, s.557]. Valideynlərin uşaqların siyasi cəhətdən sosiallaşması prosesi birbaşa və dolayı yolla reallaşır. Valideynlərin siyasətlə fəal surətdə maraqlandığını görən uşaqlar, yaşları artdıqca, siyasətə daha çox maraq göstərirlər. Digər tərəfdən ailə daxilində siyasi məsələlərin müzakirə edildiyini görən uşaqlar siyasətlə daha yaxından maraqlanırlar. Valideynlərin daşıyıcısı olduğu siyasi görüş və ideologiya çox vaxt onların övladlarının da siyasi görüş və siyasi fəallığının əsas müəyyənedici amilinə çevrilir [7, s.284]. Xüsusilə təhsil səviyyəsi yüksək valideynlərin siyasətə daha çox maraq göstərməsi, siyasi diskussiyaya əlverişli bir məişət mühitinin formalaşmasına zəmin yaradır. Fəal siyasi davranış və görüş sərgiləyən valideynlərin uşaqlarının təkcə evdə deyil, eyni zamanda məktəbdə və yaşıdları ilə də siyasi diskussiyalara daxil olmaları baş verir və belə uşaqlar sonrakı illərdə böyük ehtimalla fəal siyasi iştirakçıya çevrilirlər.

Tədqiqatlar, siyasi sosiallaşmanın məktəbəqədərki dövrdə başladığını qeyd edirlər. Lakin konkret siyasi məsələlərlə bağlı fikirlərin formalaşması, uşağın şəxsiyyətinin sürətlə formalaşdığı məktəb illərində baş verir. Təhsil müəssisələri, ailə, dini məkanlar və ya müxtəlif klublardan daha çox siyasi müxtəlifliyə malik olduğu üçün, uşaqların siyasi sosillaşmasında daha çox rol oynayır [3, s.258-259]. Təhsil müəssisələri, uşaqların və gənclərin həyatlarının inkişaf fazasaını keçirdikləri mühüm sosiallaşma institutlarıdır. Burada müəllimlər, şagirdlərinin vətəndaşlıq şüurunu, görüşlərini və davranışlarını formalaşdıran özünəməxsus mövqeyə malikdir. Məktəb sayəsində şagirdlər müxtəlif fikirlərə malik insanlara qarşılaşır və bir-birlərinin siyasi fikirlərinə təsir göstərirlər.

Schwarzer [12] isə, yaşıdlardan ibarət qurpların siyasi məsələlərdə göstərdiyi təsirin, məktəb və uşaqlıq dövrlərindən daha çox effektli olduğunu qeyd edir. J.Youniss və digər tədqiqatçılar, siyasi sosialllaşmaya dair tədqiqatlarında, bu prosesdə yaşlı nəslin gənclərə göstərdiyi təsirdən çox, gənclərin özlərini yetişdirmək üçün hansı vasitələrdən istifadə etdiyinə başmağın vacib olduğunu qeyd edirlər [16, s.139]. Valideyn və yaşıdlar arasında yaşanan mübahisələrin siyasi iştiraka təsirinin müqayisə edildiyi tədqiqatlarda isə, 9-11-ci sinif şagirdlərinin yaşıdları ilə söhbətlərinin, valideynlərilə bu mövzudakı apardıqları söhbətlərlə müqayisədə, siyasi qərar qəbul etmək və seçkilərdə səs vermək istəyinə güclü təsir göstərdiyi müşahidə edilmişdir. Yaşıdlar arasında baş tutan belə mübahisələr və söhbətlər nəticəsində, onlar həmsöhbətlərinin fikirlərinə təsir göstərməkdə, səs vermək məsələsində dəstək verilməkdə, siyasətə dair bilikləri genişlənməkdədir. Başqa bir ifadəylə, gənclər yaşıdları ilə apardıqları diskussiyalar nəticəsində siyasi mövqelərini müəyyənləşdirirlər.

Kütləvi informasiya vasitələri, xalqın həm sosial, həm də siyasi fəaliyyət səviyyəsinə təsir göstərməkdə və onu formalaşdırmaqdadır. İnsanlar, mətbuatdan (televizor, radiyo, qəzet, jurnal və s.) aldıqları məlumatlar sayəsində siyasətə dair baxışlarını formalaşdırır, sosial siyasətə dair məlumat sahibi olur, siyasi qərar və mövqelərini şüurlu şəkildə müəyyən edirlər [8, s.51]. Xüsusilə, televiziya, siyasətçilərin imici baxımından siyasi qiymət verilməsi üçün əsas kütləvi informasiya vasitəsidir. Məsələn, bir liderin şəxsi keyfiyyətlərinə daha çox maraq göstərilməsi, seçicilərin şüurunda bu keyfiyyətləri daha əlçatan edir və namizədə sipmatiya bəsləməsinə səbəb olur [12]. Başqa bir ifadə ilə, mətbuat, siyasi iştirakı təşviq etməsi və ya belə hərəkətlərdən uzaqlaşdırmaq gücünə malik olması səbəbilə, son dərəcə əhəmiyyətlidir. Texnologiyanın inkişaf etməsinə paralel olaraq artan medya vasitələri, öz siyasi fikirlərini yaymaq istəyən fərdlərin təbliğat imkanlarını artırmaqda və digər şəxslərin siyasi davranışlarına təsir göstərmələri baxımından geniş imkanlar yaratmaqdadır.

Bu gün mətbuatın və kommunikasiya vasitələrinin geniş şəkildə istifadə edilməsi güc və nüfuz mənasına gəldiyi üçün çox əhəmiyyətlidir. Gənclərin informasiya əldə edərkən, ənənəvi xəbəralma

vasitələrinin yerinə yeni vasitələrin (sosial şəbəkə) arasından daha çox "geyri-rəsmi" və "ironiyalı" olanlarını tərcih edirlər [15, s.43-44]. Xüsusilə, gənclərin geniş şəkildə istifadə etdikləri internet, siyasi mövqe və fikirlərə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edən bir vasitə halına gəlmişdir. U.L.Bennett, "dijital yerli" olaraq böyümüş yeni nəsil fərdlərin, yaşlı nəsillərdən (valideynlər, nənə, baba kimi) daha fərqli öyrənmə metodları sərgiləmələrinin təəccüb doğurmadığını qeyd edir [1, s.2].

Siyasi sosiallaşma prosesində rol oynayan başqa bir faktor isə könüllülük əsasında üzv olunan klublardır. Putnam, müsbət demokratik nəticələr doğurması baxımından ən önəmli mexanizmlərdən birinin belə klublara üzv olmaqdan keçdiyini iddia edir. Belə klublar sayəsində gənclər, siyasi iştirakla bağlı bacarıqlarını inkişaf etdirmək imkanı əldə edirlər. Belə klublara üzvlük, qrup ruhu yaratması, müştərək kimlik formalaşdırması və müəyyən səviyyədə təmsil haqqı verməsi baxımından əhəmiyyətlidir [7, s.284]. Hanks və Eckland, apardıqları şaquli araşdırma ilə könüllülüyə əsaslanan klublara üzv olan gənclərin daha sonrakı siyasi davranışlarını təhlil edərkən, seçkilərdə səs vermə meylinin artdığını və siyasi yadlaşmanın azaldığını müəyyən etmişlər [2, s.287]. Məsələn, Türkiyədə, bu ölkənin Daxili İşlər Nazirliyinin məlumatlarına görə, 2020-ci ildə 121.601 fəal dərnək mövcuddur [14]. İnkişaf etmiş ölkələrdəki rəqəmlərlə müqayisə edildikdə Türkiyədə istər klubların sayı, istərsə də belə klublara üzv olan vətəndaşların sayı çox aşağıdır. Azərbaycan kimi post-sovet ölkələrində isə bu sahədəki göstəricilər Türkiyə ilə müqayisədə daha da aşağı səviyyədədir.

Siyasi sosiallaşma prosesi hər bir fərdin özünəməxsus siyasi şəxsiyyətə çevrilməsi ilə nəticələnir və onun özünəməxsus siyasi kimliyi formalaşır. Aşağıda siyasi sosiallaşma nəticəsində formalaşan şəxsiyyət tipləri qeyd edilmişdiir. Siyasi literaturda siyasi cəhətdən sosiallaşan şəxsiyyətin dörd əsas tipi mövcuddur [13, s.303-304]:

- siyasi sosiallaşmanın harmonik tipi. Fərdin və siyasi hakimiyyət institutlarının normal əlaqələrini, vətəndaşların qayda-qanuna riayətini, dövlətə rasional və səmimi baxışını, eyni zamanda şəxsi məsuliyyət hissini dərk edən harmonik tip;
- siyasi sosiallaşmanın plüralist tipi. Fərdlərin digər fərdlərlə hüquq bərabərliyini, haqlarına və azadlığına hörməti, siyasi mənafe və istəklərini dəyişmək və yeni siyasi dəyərlər qəbul etmək bacarığını əks etdirən plüralist tip;
- hegemon tipli siyasi kimliyə malik olan fərd, mənafeyinə cavab verməyən və zidd olan bütün siyasi institutlara qarşı neqativ mövqeyi ilə xarakterizə olunur;
- siyasi kimliyi münaqişəli karakterə malik olan şəxsiyyətlər, qruplararası mübarizə və bir-biri ilə bağlı mənafelərin qarşı-qarşıya qoyulması kimi xüsusiyyətləri ilə səciyyələnir.

Bir mühüm məqamı qeyd etmək lazımdır ki, yuxarıda qeyd edilən siyasi cəhətdən sosiallaşan şəxsiyyət tipləri xalis tiplərdir.

Nəticə. Aparılan tədqiqat zamanı təhlil edilən elmi mənbələr onu göstərir ki, siyasi kimliyin formalaşması siyasi sosiallaşmanın bilavasitə nəticəsi olmaqla, şəxsiyyətin siyasi maraq, mövqe və fəallığının əsas daşıyıcısıdır. Hər bir cəmiyyətdə və tarixin müxtəlif dövrlərində siyasi kimlik müxtəlif faktorların təsiri ilə formalaşır. Belə ki, elə cəmiyyətlər və elə dövr ola bilər ki, burada siyasi kimliyin formalaşması prosesi, ailə institutunun və ya təhsil institutunun, yaxud digər sosial-siyasi institutların, kütləvi informasiya vasitələrinin təsiri ilə baş vermişdir.

Ölkədə və dünyada baş verən siyasi, iqtisadi, hərbi proseslər şəxsiyyətin siyasi kimliyinin formalaşmasına və onun siyasi fəallığına situativ təsir göstərən başlıca proseslərdir. Siyasi rejimlərin təbiəti siyasi kimliyin formalaşmasına doğrudan təsir göstərən digər faktordır. Son illərdə siyasi kimliyin formalaşmasına sosial şəbəkələrin təsiri ön plana çıxmışdır. Məsələn, dini qurumlar, iş mühiti, qonşu dövlətlərlə münasibətlər, siyasi təşkilatlar və s. fərdlərin siyasi kimlik quruculuğunda mütləq rol oynayır. Bütün bu faktorların təsiri ölkədən-ölkəyə fərqlilik göstərir.

ƏDƏBİYYAT

1. Bennett, W.L. Civic learning online: Responding to the generational shift in citizen identity // - Around the Circle, - 2008. 5, - p.1-2.
2. Hanks, M., Eckland, B.K. Adult voluntary associations and adolescent socialization // - The Sociological Quarterly, - 1978. 19/3, - p.481-490.

3. Hess, D.E. Controversies about controversial issues in democratic education // - PS: Political science and politics, - 2004. 37/2, - p.257-261.
4. Hüseynov, C. N. Politologiya məntiqi sxemlərdə. Dərs vəsaiti / C.N.Hüseynov. – Gəncə: ADAU, – 2010. – 400 s.
5. Hyman, H. Political Socialization: A Study in the Psychology of Political Behaviour. – New York: Free Press, – 1959. – 253 p.
6. Quintelier, E. Political socialization among young people // - Evidence From a Two-Year Panel Study, Politics, culture and socialization. - 2011. 2/2, p. 193-206.
7. Quintelier, E. Intergenerational transmission of political participation intention // - Acta Politica, - 2015. 50/3, - p. 279-296.
8. Mushtaq, S., Baig, F. The relationship of tv news channels consumption with political participation, political knowledge and civic engagement // - Asian Social Science, - 2015. 11/12, - p.46-54.
9. Niemi, R.G., Hepburn, M.A. The rebirth of political socialization // - Perspectives on Political Science, - 1995. 24/1, - p.7-16.
10. Owen, D. (2008). Political socialization in the twenty-first century: Recommendations for researchers: [Electronic resource] / In Future of Civic Education in the 21st Century Conference, James Madison Montpelier. URL: https://www.civiced.org/pdfs/GermanAmericanConf2009/DianaOwen_2009.pdf [18.09.2023].
11. Özkılıççı, G., Mamatoğlu, M. Siyasal toplumsallaşma ölçeği: geçerlik ve güvenirlik çalışması // - Nesne, - 2021. 9 /21, s.556-571.
12. Schwarzer, S. Political socialization as the driving factor for political engagement and political participation: [Electronic resource] / ELECDEM Workshop in Advanced Techniques for Political Communication Research: Content Analysis, Amsterdam. - 2011. URL: https://www.exeter.ac.uk/media/universityofexeter/elecdem/pdfs/amsterdamwksp/Steve_Schwarzer_Political_socialization.pdf [18.09.2023].
13. Şirəliyev, H., Politologiya. Dərslik / H.Şirəliyev, Ə.Əhmədov – Bakı: "Apostroff", - 2014. – 392 s.
14. T.C. İçişleri Bakanlığı: [Electronic resource] / - 2020. URL: https://www.siviltoplum.gov.tr/dernek-sayilari [18.09.2023].
15. Wardetzki, B. Siyasette ve toplumda narsizm ayartma ve iktidar. – İstanbul: İletişim, - 2021. - 139 s.
16. Youniss, J. Youth civic engagement in the twenty-first century / Youniss, J., Bales, S., Christmas-Best, V. [və b.] // Journal of Research on Adolescence, -2002. 12/1, - p.121-148.

ГУЛЬНАР РАГИМОВА
Диссертант кафедры «Социальных наук»
Гянджинского Государственного Университета

РОЛЬ СОЦИАЛИЗАЦИИ В ФОРМИРОВАНИИ ПОЛИТИЧЕСКОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ

Среди уникальных статусов каждого человека важна и его политическая идентичность. Политическая идентичность является одной из основных политических категорий, включающей в себя основные компоненты политической позиции личности, политических интересов, политической активности и политической культуры. Формирование политической идентичности является одним из основных результатов социализации как закономерного процесса. Социализация и ее политическая направленность - это процесс, играющий роль в формировании политической идентичности личности независимо от периода и политического режима, в котором она живет. Неслучайно даже попытки таких режимов, как социализм и фашизм, политически выдавать себя за людей не дали никаких результатов, и эти режимы через некоторое время были стерты со сцены истории.

В каждый период происходит процесс политической социализации с уникальными для этого периода средствами воздействия. Различное сочетание этих средств воздействия обеспе-

чивает уникальность политической личности человека. Возможности влияния различных общественно-политических институтов, различных идеологий, играющих роль в социализации, формируют политическую идентичность человека и составляют своеобразную основу. В данной исследовательской работе ситуативные факторы, личные интересы, политическая среда и политические процессы, средства массовой информации и другие играющие роль в формировании политической идентичности личности. определено влияние процесса социализации, включающего в себя факторы, на формирование политической идентичности.

Для этого были проанализированы сначала социализация и политическая социализация, затем процесс формирования политической идентичности и его влияние на политическую позицию и активность личности. Главный результат исследования заключается в том, что средства, влияющие на формирование политической идентичности в каждый период, определяют и уровень политической активности личности. В обществе, где много активных политических деятелей, построение демократического общества происходит быстрее.

Ключевые слова: политическая социализация, политическая деятельность, политическое участие.

GULNAR RAHIMOVA
PhD student of the Department of "Social Sciences" of Ganja State University

THE ROLE OF SOCIALIZATION IN THE FORMATION OF POLITICAL IDENTITY

Among the unique statuses of each person, his political identity is also important. Political identity is one of the main political categories that includes the main components of an individual's political position, political interests, political activity and political culture. The formation of political identity is one of the main results of socialization as a regular process. Socialization and its political orientation is a process that plays a role in the formation of the individual's political identity, regardless of the period and political regime in which he lives. It is no coincidence that even the attempts of regimes such as socialism and fascism to politically impersonate people did not yield any results, and these regimes were erased from the scene of history after a while.

In each period, the process of political socialization takes place with the unique means of influence of that period. The different combination of these means of influence ensures the uniqueness of the political identity of the person. Influence possibilities of various socio-political institutions, various ideologies, which play a role in socialization, form the political identity of a person and constitute a kind of basis. In this research work, situational factors, personal interests, political environment and political political processes, mass media, etc., which play a role in the formation of the political identity of the individual. The effects of the socialization process, which includes the factors, on the formation of political identity have been determined.

For this purpose, first socialization and political socialization, then the process of political identity building and its effects on the political position and activity of the personality were analyzed. The main result of the research is that the means influencing the formation of political identity in each period also determine the level of political activity of the individual. In a society where there are many active political figures, the building of a democratic society takes place faster.

Keywords: political socialization, political activity, political participation.

Məqalənin redaksiyaya daxil olduğu tarix: 18 sentyabr 2023-cü il.
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 05 oktyabr 2023-cü il.
Rəyçilər: t.ü.f.d. Cavid Bağırzadə, t.e.d. Sevinc Yusifzadə.